

YUKSAK EKOLOGIK MADANIYAT -BARQAROR RIVOJLANISH GAROV

Botanika, Biotexnologiya va
ekologiya kafedrası 4- kurs talabasi

Ergashev Shukurullo

Annotatsiya: *Ekologiya befarq bo'lmagan, yuksak ekologik madaniyatga ega bo'lgan, insonlar va jamiyatni shakllantirish. Buni ta'lim tizimida va hayotda tadbiq etish.*

Kalit so'zlar: *Madaniyat, ekologiya, ekologik ta'lim, barqaror rivojlanish.*

Аннотация: *Формирование людей и общества, которые равнодушны к экологии и обладают высокой экологической культурой. Внедрение этого в систему образования и повседневную жизнь.*

Ключевые слова: *Культура, экология, экологическое образование, устойчивое развитие.*

Annotation: *Formation of people and society who are not indifferent to ecology and possess a high level of ecological culture. Implementation of this in the education system and daily life.*

Keywords: *Culture, ecology, ecological education, sustainable development.*

Kirish. Bizning davrimizda inson ekologiyasi nafaqat yer va inson haqidagi fan, balki yangi ma'no va yangi ijtimoiy taraqqiyot bo'lib, uning natijasi hayvonot dunyosi va atrof-muhitga qadrlı munosabatda bo'lgan ekologik madaniyatdir. Ekologik madaniyat ilmiy va badiiy tizim sifatida tasniflanadi, insonning atrof-muhit sohasidagi qadriyat yo'nalishi, shuningdek, ma'lumotlarni faol himoya qilish va takomillashtirish. Ekologik madaniyatning rivojlanishi turli muammolarni

hal qilish va texnologiyani ishlab chiqish jarayoni bilan bog'liq. Insoniyat o'zining tadrijiy rivojlanish bosqichida bevosita tabiat bilan ekologik munosabatda bo'lishi va undan o'zboshimchalik bilan foydalanishi oqibatida jahon miqyosidagi ekologik muammolarning kelib chiqishiga sababchi bo'ldi, desak, aslo mubolag'a emas.

Ekologiya va madaniyat o'rtasida bevosita aloqa mavjuddir: ekologiya holati jamiyat madaniyatining rivojlanganlik darajasini aks ettiradi. Shu sababli ham insonlarning tabiatdan foydalanish madaniyatini o'zgartirmay turib, atrof-muhit, ekologiyadagi ijobiy o'zgarishlarga erishib bo'lmaydi. Aynan madaniyat inson faoliyatini hayotning biosferaviy va ijtimoiy qonuniyatlariga moslashtirishi mumkin. Madaniyat bu inson borlig'ining shunday jabhasiki uning asosida umuinsoniy - hayot mazmunini belgilovchi qadriyatlar yotadi va bu qadriyatlar o'z navbatida absolyut hisoblangan, umrboqiy qadriyatlar, boshqacha qilib aytganda umumbashariy qadriyatlarga asoslanadi. Ushbu qadriyatlarni shaxsga singdirish bo'lsa ta'lim va tarbiyaning ustuvor vazifasidir. Tarbiya madaniyatni avloddan avlodga o'tkazishda hamda har bir shaxsning madaniy tajribasini shakllantirishda ishtirok etadi.

Madaniyat bu faoliyatning, uning sifati va samaradorligini belgilovchi o'ziga xos mezonidir. Faoliyatning sifat ko'rsatkichi tariqasida madaniyat tafakkur va hatti-harakat usuli bo'lgan holda o'z ichiga faoliyat va uning natijalariga bo'lgan munosabatni, ya'ni faoliyatga nisbatan qadriyatlarga asoslangan me'yoriy munosabatni mujassamlashtiradi. Madaniyatning tabiat, jamiyat va shaxs bilan aloqasi o'z ichida faoliyatga asoslangan va qadriyatlarga asoslangan aspektlari mavjud [1].

Ekologik madaniyatni shakllantirish jahon hamjamiyati uchun katta ahamiyatga ega, chunki uning ta'sirisiz insoniyatning mavjudligi ekokrizisda juda muammoli bo'ladi. Qolaversa, qiyinchiliklar ko'lamini tushuntirish, axborotni jamiyatga joriy etish borasidagi ishlar ham xalqaro darajaga yetib kelgan. Shunday qilib, dunyo xavfsizligi va xalqaro hamkorlik masalalarini ta'minlovchi BMTning "Ekologik madaniyat" dasturini azaldan o'zining asosiy va yetakchi loyihasi deb atagan. Ekologik madaniyatni tarbiyalash, uni amalga oshirish va

jamiyatda faoliyat yuritish har bir davlat darajasida alohida ta'minlanadi, bu qonunchilik darajasida va ushbu sohada faoliyat yuritayotgan ko'plab jamoat tashkilotlari faoliyatini hisobga olgan holda qo'llab-quvvatlanadi. Ekologik madaniyat kontseptsiyasi inson ekologiyasi bilan uzviy bog'liq bo'lib, u har birining atrofdagi makonning pozitsiyasi uchun shaxsiy javobgarligini, shu jumladan har birining faoliyati va moddiy manfaatlarni maqsadli ravishda cheklashni anglatadi. Ekologik madaniyat va inson ekologiyasi, shuningdek, olingan ma'lumotlarni odatiy faoliyatda qo'llash qobiliyati bilan bog'liq, chunki axborotning ishlashi yakuniy maqsad emas -bunday ma'lumotlar hali ham amaliyotga tatbiq etilishi kerak.

Ekologik madaniyat va barqaror taraqqiyot asoslarining yurtimizda va jahonda rivojlanishi uchun oliygohlarda talabalarimizga tabiatni muhofaza qilishni o'rgatish uchun barcha yo'nalishlarga ekologiyaga taalluqli fanlarni kiritish lozim. Ta'lim muassasalarida ekologik markazlar, ekologiya klublari tashkil etish, muntazam ravishda ekofestivallar hamda tanlovlar o'tkazish yaxshi samara berishi lozim. Tabiat muxofazasiga bag'ishlangan maxsus kechalar o'tkazilishi, ularda "Tabiatni muxofaza qilish", "Ekoturizm", "Ekotalim", "Ekotarbiya", Jamiyat va unda ekologiyaning roli, Ekologik madaniyat kabi mavzularida dokladlar, suxbatlar, tadbirlar o'tkazilib turilishi kerak. Tadbirlarda talabalarning ekologik va estetik madaniyatini yuksaltirish, tabiat haqidagi bilim va intellektual salohiyatini oshirish, ona tabiat va uning ne'matlariga mehr-muhabbat ruhida tarbiyalashga qaratilgan yangi dastur va loyihalarni ishlab chiqish, tizimga tatbiq etish singari masalalar muhokama etilishi lozim.

Ekologik madaniyat bizning eko-hayot tarzimizga o'xshaydi, ammo steroidlarda. Bu atrof-muhitni muhofaza qilish va barqarorlikni birinchi o'ringa qo'yadigan qadriyatlar va amaliyotlar to'plamini qabul qilish haqida. Bu faqat qayta ishlash va qayta ishlatiladigan qoplardan foydalanish haqida emas (garchi bu narsalar ham muhim!). Bu barcha tirik mavjudotlarning o'zaro bog'liqligini

tan oladigan va inson faoliyati va tabiat o'rtasidagi uyg'unlikni qidiradigan hayot tarzidir.[2]

Ekologik madaniyatning ma'naviy asl mohiyatida, boshlanishida ekologik ong yotadi. Ekologik madaniyat jamiyat, ijtimoiy guruh, shaxs ekologik ongi taraqqiy etishining ma'lum bir darajasida 2 xil shaklda ro'yobga chiqadi:

1) g'oyalar, iedallar, qarashlar, tasavvur, maqsad, qadriyat, me'yyor, an'ana, namuna va stereotiplarni o'z ichiga oluvchi nazariy bilimlar;

2) o'z ichiga his -tuyg'u, emotsiyalar, qarash, ko'rsatmalarni oluvchi va nazariy hamda kundalik ongni oluvchi ongning ijtimoiy-psixologik unsurlari.[3]

Barqaror rivojlanish- shaxs va jamiyat hayotini tashkil etishning yangi modeli. Barqaror rivojlanishning zamonaviy konsepsiyasi atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan samarali foydalanishni ijtimoiy va iqtisodiy muammolar bilan birga hal etishga chaqiradi. Mahalliy, milliy, mintaqaviy va global boshqaruvni nazarda tutadi. YUNESKO tashkilotining sobiq bosh kotibi F.Mayor fikricha, "Kishilar va tabiat o'rtasidagi iqtisodiy munosabat shakli ekologik beqarorlikni keltirib chiqaradi, bu esa o'z navbatida barqaror bo'lmagan ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga olib keladi".

Barqaror rivojlanish-bu kelajak avlodlarning o'z ehtiyojlarini qondirish qobiliyatiga putur etkazmasdan, bugungi kun ehtiyojlarini qondirishdir. Ekologik ta'lim insonlarni ijobiy o'zgarishlar yaratish uchun bilim va ko'nikmalar bilan qurollantirish orqali barqaror rivojlanishga ko'maklashishda muhim rol o'ynaydi. Bu bizni uzoq muddatli fikrlashga, innovatsiyalarni qabul qilishga va iqtisodiy o'sishni atrof-muhitni muhofaza qilish bilan muvozanatlash yo'llarini topishga undaydi.

Ekologik ta'lim faqat bilimdan tashqariga chiqadi, shuningdek, mas'uliyatli xatti-harakatlar va axloqiy qarorlarqabul qilishni tarbiyalaydi. Harakatlarimizning atrof-muhitga ta'sirini tushunib, biz qadriyatlarimizga mos keladigan va ijobiy

ta'sir ko'rsatadigan tanlovlarni amalga oshirishimiz mumkin. Energiyani tejash, chiqindilarni kamaytirish yoki barqaror amaliyotlarni qo'llab-quvvatlash bo'ladimi, ekologik ta'lim bizga yanada ongli iste'molchi va mas'uliyatli fuqarolar bo'lib yetishishimizga yordam beradi. Maktab o'quv dasturlariga ekologik ta'limni joriy etish kelajak avlodlarda ekologik ong va mas'uliyatni tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Ekologik ta'limni turli fanlar, geografiya va hatto adabiyot kabi fanlarga integratsiyalashgan holda, talabalar ekologik tamoyillar va ularni real dunyo stsenariylarida qo'llash to'g'risida yaxlit tushuncha hosil qilishlari mumkin. Ushbu integratsiya ekologik ta'limning alohida mavzu sifatida ko'rib chiqilmasligini, balki o'quvchilarning umumiy o'rganish tajribasining ajralmas qismiga aylanishini ta'minlaydi.[4]

Xulosa. Shunday qilib, madaniyat bu birinchi o'rinda inson va tabiat o'rtasidagi o'zaro munosabatdir. Tabiat insoniyat yaralishining nafaqat boshlang'ich nuqtasi, balki u yashab qolishi uchun zarur bo'lgan muhit, shart -sharoit hamdir. Tabiatsiz inson o'zining jismoniy va ma'naviy ehtiyojlarini qondira olmaydi. Shu sababdan odamlar iste'mol uchun mahsulot yaratish maqsadida birlashganda ular ushbu mahsulotga madaniy ma'no ham baxsh etadilar.

Bundan anglash mumkinki, ekologik madaniyat inson faoliyati davomida uning tabiat bilan o'zaro munosabatida namoyon bo'ladi. O'zining ko'p asrlik hayoti davomida insoniyat taraqqiy etmagan ekologik madaniyat bilan yashashga, ekologik axloq va ekologiyani asrab-avaylashga yo'naltirilgan faoliyatsiz yashashga o'rganib qoldi. Yana shu narsa alohida e'tibor berish kerakki, ekologik madaniyat ekologik ong va hulq-atvorning barchasini qamrab olmaydi, aksincha yillar davomida ildiz otgan olomonga xos bo'lgan ekologik ong va hatti-harakatlarni o'z ichiga olib kelgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Духонина Е. А., УСОВА Н. В. Формирование экологической культуры младших школьников в процессе освоения основ конструкторской

деятельности //Интеграция науки и образования в XXI веке: Психология, Педагогика, Дефектология.

2. Abdugʻaniyev O.I., Abdurahmonov G. Z. Barqaror rivojlanish maqsadlarida ekologik taʼlim //Am. J. Soc. fan. Taʼlim. innovatsiya. -2020. -V.2. –S. 280-284.

3. Залеская Ю.И. Управление процессом формирования экологической культуры личности // Юрванне ы адукацыи. - 2008. - №4.

4. Ismoilova G.A. Technology for organizing trips to historical sites outside the audience INTERNATIONAL JOURNAL ON ORANGE TECHNOLOGIES Volume: 03 Issue: 04 | April 2021 Pages: 229-233.

5. Zamonaviy jamiyat taraqqiyotida ekologik madaniyat tushunchasi va uning tutgan oʻrni. Ishankulova K. Nurmaxamadov A. Qurbonov I.

6. Ekologik madaniyatni shakllantirish va rivojlantirishda ekologik taʼlim-tarbiyaning uzviyligi. Ismoilova Gulbahor Aʼzamovna, Muhammedova Mohichexraxon Bahodir qizi